EL POU de la gallina
Revista manresana d'informació i opinió

Gent | Jordi Sardans | Actualitzat el 09/12/2020 a les 11:31

«Als estius dels 40, a Monistrolet ens reuníem nosaltres cinc, els cinc fills del Gallifa, tres del mas Bosch, dos de Rajadell i tres de la fàbrica de galetes de l'Estació, on anàvem a menjar-ne»

Josep Portabella Pons és enginyer industrial manresà, ara jubilat, especialitzat en el sector elèctric. Amb la Guerra Civil la família es va instal·lar a Barcelona, però els estius de la postguerra els passava a la casa familiar de la Morera on jugava amb els Gallifa de la Noguera. Va treballar al laboratori de La Electricidad, de Sabadell, amb llicència de la suïssa Oerlikon, i després a Asea Brown Boveri (ABB). Des del 1978 viu a Moralzarzal a la Sierra madrilenya. El seu besavi, Manuel Portabella, va comprar la fàbrica dels Panyos el 1866.

Josep Portabella Pons. | Lluís Virós

? A Manresa, s'estan a la casa familiar de la seva esposa. Quina és la genealogia dels Pons?

? La tenim en un requadre al menjador del carrer Guimerà, 52. L'inici crec que és un Pons olotí i besavi que pots veure fotografiat. Pons Solernou és el que havia estat a l'Ajuntament com a regidor. En Pons Soler era el pare de Pons Vilardell. El pas del Francesc Pons Solernou (un dels 25 fundadors de la Caixa d'Estalvis de Manresa) al Pons Genescà és de la dècada de 1880. La mare era Pons Solsona, l'àvia Pons Genescà, la besàvia Pons Solernou i el pare Pons Graell.

Portabella

? Des de quan teniu reconstruït l'arbre genealògic dels Portabella?

? Poc abans del 1500, amb Gaspar Portavella, provinent del mas Portavella, de Sant Martí de Vinyoles, al municipi de les Llosses, a la carretera entre Ripoll i Berga. Era Portavella amb *v* baixa, però per culpa d'un notari, que hi va posar una *b*, tots els altres han estat Portabella. El fill del Gaspar, Antoni Portabella, es va casar el 1489. Un jesuïta, Jesús Portabella, es va dedicar a fer l'arbre, que va començar pels Portabella Barrera. Després, un altre Jesús Portabella el va desenvolupar. De Pere Portabella Vidal que es casa amb una Padró, en sortiran al segle XIX els Portabella Padró, que eren onze germans i pertanyen a l'onzena generació.

? Què en sabeu del Portabella Vidal?

? Pere Portabella Vidal, nascut el 1755 i mestre veler, es va casar el 1778 amb Agnès Padró, amb qui tindran els onze fills. És el primer que podem considerar empresari. En aquell temps donaven feina a moltes cases i cadascuna tenia el seu talleret. En Pere era mestre veler i el 1782 agafa nens a casa seva per ensenyar-los l'ofici. Entre mestres i aprenents de l'època a Manresa hi ha uns 1.200 noms i els cognoms que més es repeteixen són manresans. Per exemple, Padró. En canvi, de Portabella n'hi ha poquets, ja que sabem que feia poc temps que havien arribat de les Llosses.

? Qui més hi ha en la línia de descendència?

? La meva línia és la del Josep Portabella Padró, que es casa amb Teresa Cantarell Peix, cosins germans uns dels altres. Un germà dels Padró que es diu Baltasar es casa amb una Teresa Peix que és cosina de Teresa Cantarell Peix. En el llistat de germans hi ha un Jaume Anton, casat amb Josepa Batlles, filla del fabricant; Joan, casat amb Maria Aladrén, que se'n van a Figueres, Francesc, i els tres més petits eren Melcior, amb tres matrimonis: Rafaela Rosal, Ignàsia Pujol i Ramona Elias; Gaspar, casat amb Josepa Saurí, i Baltasar. De Josep Portabella i Teresa Cantarell surt Manuel Portabella Cantarell, el nostre besavi. El germà, Pere, que es casarà amb Maria Barrera, construeix una fàbrica a Sant Andreu, dins la zona de Barcelona. El fill de Manuel Portabella Cantarell és Josep Portabella Cots que es casa amb M. Dolors Cots. I el fill també és Josep Portabella Cots. Hi ha d'altres fills: Dolors, Joaquima, casada amb Casimir Faura, a qui sentia anomenar molt a casa. Manuel, Miquel i Ricard. Els Portabella Argullol tenen un panteó a Manresa i al centre una capella. pagada pels Portabella. destinada als orfes de casa Caritat, de qui deien: ?Aquests pobres no es poden enterrar enlloc'. Així que els van fer un panteó al seu costat.

? Els Cots eren de les famílies riques de Manresa?

? D'acord amb les explicacions que m'ha donat l'historiador Lluís Virós, M. Dolors Cots era filla d'un dels homes rics de Manresa, mecenes de la Fundació Cots de Casa Caritat i sogre de Manuel Portabella. Van fer cèntims des de finals del segle XVIII. Com que no hi havia gaires negocis durant la Guerra del Francès van comprar finques i terres per la ciutat, de gent que necessitava vendre. Així van obtenir un patrimoni immobiliari important. Acabada la Guerra es reprenen les indústries de filatures de cotó i el Cots s'hi posa, ja sigui com a soci d'empresa o de constructor

de l'edifici i arrendatari de fàbriques. Té dos fills: M. Dolors i Francesc, que es mor molt jove. Això li va fer un canvi en el vessant espiritual. Amb el gendre, refà negocis i finança el Portabella Cantarell, que és el qui té una millor visió del negoci, ja sigui per la filatura, el cotó o la llana. Era un home molt emprenedor. Quan va morir el cunyat, ell va seguir rebent diners.

«El besavi Manuel va anar a Marsella a comprar maquinària, però un temporal va fer que la tiressin al mar. Abans va fer un croquis de les màquines, que al cap d'un temps va poder refer»

? Com va anar la compra de maquinària de Manuel Portabella a Marsella?

? Manuel Portabella Cantarell, l'iniciador de l'empresa que compra els Panyos el 1866, va anar a França a comprar maquinària, que no va arribar mai a Espanya. Era un comentari que feia l'avi amb el seu net i el seu net era el meu pare. Li explicava que va anar a Marsella a comprar maquinària nova i actualitzada, però va acabar al mar a causa d'un temporal al golf de Lió, en decidir tirar-ho tot per la borda perquè, si no, s'enfonsaven. Abans però, el besavi, que era llest, va fer un croquis de totes les màquines, que al cap d'un temps va poder refer.

? Hi ha relació entre els Portabella i el general Bassa?

? I tant! Josep Portabella Cots es va casar dues vegades: primer amb Amàlia Pavía i després amb Concepció de Sarriera i de Bassa, que era besneta del general Bassa, assassinat dins les revoltes populars de les bullangues de la Rambla de Barcelona, el 5 d'agost de 1835. S'esperava l'arribada del capità general Manuel Llauder, que va excitar els ànims de la població. Però absent aquell dia de revolta, la multitud es va rebel·lar igualment. En els moments d'agitació van identificar el jove general Pere Nolasc de Bassa i Girona. Com podia entrar un pistoler fins dalt el seu despatx, on li va tirar un tret a boca de canó? Va sortir al balcó i va dir: ?Ja l'he mort'. Com que el reclamava la massa els va dir: ?Aquí el teniu' i el va tirar a la plaça. El seu cos va ser arrossegat per la Rambla, i després cremat. Els amotinats també van cremar la fàbrica del Vapor, de Josep Bonaplata, situada al carrer Tallers.

? Del seu segon matrimoni sorgeix el vostre pare?

? Sí. Aleshores, moltes dones morien de part i l'exmarit es buscava una altra dona. Manuel Portabella Pavía és el germà gran o germanastre del segon matrimoni; Josepa, casada amb l'Esteve Regalons, que serà un dels socis díscols de la fàbrica dels Panyos; Ricard i Lluís. En total són quatre del primer matrimoni. Del segon matrimoni, amb Concepció de Sarriera i de Bassa, en té quatre més: Ramon Portabella de Sarriera, que era el meu pare, casat amb Marina Pons de Solsona, que era filla de Pons Genescà. Al carrer de Sant Miquel, pujant a mà esquerra, en la placeta on hi ha un arc, hi ha la primitiva casa Pons. D'allà van passar al número 6 del carrer del Born. Quan el besavi es va casar va ajuntar tres casetes del Born, on ara hi ha Viatges Massanés i Vila Dalmases, que és l'antiga Casa Pons.El *papà* és el que va continuar amb els temes de la fàbrica i va rebre tots els revessos possibles. Els fills som: Concepció, Mercè, Pilar, Teresa (que viu a Itàlia) i jo.

Els Portabella de Barcelona

? Quina és la branca dels Portabella de Barcelona?

? Procedeixen de Pere Portabella Cantarell, germà de Manuel Portabella, casat amb Maria Barrera. Dels fills, un es va casar amb Júlia Buixens i un altre amb Àngels Bosch. També són fabricants, amb fàbriques a la Sagrera de Barcelona, on ara queda una xemeneia i la plaça es va dedicar a Emili Portabella Barrera, en presència del polític Jordi Portabella Calvete. Hi vam assistir tota la família. Pere Portabella Ràfols és el cineasta que també ve de l'arrel Portabella Padrós.

? Hi ha connexió entre Manresa i Barcelona?

? Hi ha un vincle clar. De mitjans del segle XIX, nascuts a la dècada dels 20 i 30, destaquen Manuel i Pere Portabella Cantarell. El primer entra directament als Panyos i el Pere té les fàbriques a Barcelona. Tal i com explica Rosa Serra, en el recent número de *Dovella* dedicat a aquesta fàbrica, pel que fa a la branca barcelonina, s'acaben associant amb Camil Fabra i Fermí Puig. Fabra va participar en uns moments determinats en la fàbrica dels Panyos com a Fabra Portabella. A més de Fabra i Portabella Cots, els Recolons també hi estaven ficats (era del primer matrimoni de l'avi). Hi van haver molts plets i el Manuel, que és el que ho va perdre tot, sempre deia: ?No dec ni un ral a ningú'. Però va haver de vendre propietats que tenia, entre elles les cases de Barcelona.

? Els Gallifa i els Portabella són socis en algun moment?

? Si, el Joan Gallifa vivia a la Noguera, a prop d'on hi ha la Morera. Són dues cases amb grans explotacions agràries que van comprar les germanes Tous: la gran va comprar la Noguera, quan hi havia el restaurant Presseguer, i la petita va comprar la Morera. Les dues cases són modernistes i d'Ignasi Oms i Ponsa, però diferents. Tots eren amics en aquella època. La Morera la va fer construir Josep Portabella Cots, i hi tenien la casa, als anys en què el Bages es recupera dels estralls de la fil·loxera. Ara les propietàries són les dues germanes Tous i sé que la Morera la venen perquè me la van oferir per comprar-la. Són dos milions d'euros! Al meu entendre, de dins la decoració és més bonica a la Morera que a la Noguera. L'altra masia important de la zona era cal Lluvià.

La Morera

? Com recordeu aquella zona?

? Inicialment, al costat hi havia dues masies: cal Taradell i ca l'Alegre i més amunt cal Manel. Es van fer petites urbanitzacions en aquells terrenys, i es va fer una casa a la dreta de la carretera, just a sobre dels Balcells, que té uns arcs característics i es veu des de l'eix, amb un aqüeducte amb un pou, obra hidràulica iniciada per l'avi. A prop i al peu del Collbaix hi ha el molí d'aigua des d'on s'alimentava la Morera, que recull les aigües de la pluja, per a consum domèstic i per regar. Hi anàvem quan encara era del *papà* i dels germans; és a dir, dels fills de Portabella Cots. En aquella època era rendible perquè es va intentar fer una agricultura moderna per mitjà de pous.

? Hi anàveu sovint?

? Als estius, just després de la guerra. Recordo que als anys quaranta, quan hi anàvem nosaltres, no hi havia llum i l'aigua era amb cisterna. Els masovers de la casa es deien Catllà, amb l'avi Anton, conegut pel Tonet, que s'havia fet una casa pujant l'eix a la part de dalt, sobre els Balcells, i el fill Jaume, que és el masover que finalment la va comprar. Era la zona de Monistrolet, on no es veien cotxes i quan venien els Gallifa, tots els nens hi anaven al darrere corrents. A l'estiu ens reuníem tots: Quan érem petits, nosaltres cinc, amb els fills de Joan Gallifa (Félix, Magí, Joaquim, Olga i un altre noia) i nosaltres érem la colla d'allà. Del mas Bosch, hi havia una filla i dos nois, el meu cosí Joan Vidal i una cosina de Rajadell i tres més de la fàbrica de galetes de l'Estació, on anàvem per menjar-ne, en uns anys en què estava racionada la farina. Els caps de setmana s'hi ajuntava més gent com els Puig, amb dos nois més grandets.

? En conserveu records?

? Teníem una col·lecció enorme de fotografies, bàsicament de Manresa i Rajadell, però també de la Morera i de la fàbrica dels Panyos que es van perdre, així com molta altra documentació i la biblioteca del meu avi, que, a més de molts llibres, tenia un exemplar de tot el que es publicava a Manresa, des de revistes religioses a qualsevol tipus de document. Hi havia caixes senceres que eren clixés de vidre ben ordenats. Tot es guardava dalt les golfes. És possible que l'any 1936 es cremessin per poder fer foc. La meva germana va restaurar molts llibres i els va fer enquadernar, però es va perdre molta documentació. A la Noguera, que és molt bonica de fora, hi havia hagut una capelleta preciosa.

? **Com era la Morera?**

? El jardí de la Morera és ple de moreres, fet que demostra que l'origen del capital és la seda, que dona nom a la masia, que té una forma d'ela, amb un pati central, una fila d'habitacions el menjador i la cuina, a la part vella. A la dels propietaris, hi havia una gran tribuna molt bonica, aplomada de cara a Montserrat, que es va fer malbé i els nous propietaris la van canviar. A sota hi havia el masover. Després, un passadís amb cinc grans tines i al costat una terrassa enorme i seguidament més ensota els corrals amb el bestiar. En aquella època hi havia molta vinya i els pagesos que no podien emmagatzemar el raïm el portaven a la Morera. El celler tenia una llargada de 60 metres, amb un passadís que tenia 20 botes.

? Qui se'n cuidava?

? Pel que fa al bestiar hi havia el pastor amb les ovelles i els propietaris tenien porcs, gallines i conills. A més del masover hi havia també un parell de mossos. Havien de llaurar les terres pel gra situat en l'era de la Morera a la part del darrera on hi havia un paller. També hi havia ordi, civada i blat en uns grans camps a la part baixa del pla de Collbaix. Cuidaven les vinyes i les oliveres, i les olives que es recollien a l'hivern. Se n'havien fet grans collites, però es portaven a moldre fora, perquè no hi havia molí d'oli. Llauraven amb una o dues mules, tot depenent de la feina que tinguessin. Una era permanent i a les èpoques que hi havia molta feina, amb els de la casa del costat, ca l'Alegre, que era del germà del Tonet, s'ajuntaven amb cal Taradell i treballaven conjuntament, ja que tots formaven part de la Morera fins que s'ho van quedar els masovers, i aleshores van començar a dividir.

? I de la Noguera, què recorda?

? Que el 1960, Gallifa, quan era el president de les Caixes d'Espanya, hi va organitzar una trobada i tots els presidents surten retratats en l'escalinata petita de marbre, molt maca, que hi ha al davant de la capella, prop dels jardins.

? Els nous propietaris, la família Tous, se les volen vendre?

? Sí, és curiós perquè fa relativament poc que les havien comprat. Ara els Tous venen les dues cases. Ho sé segur perquè em van dir si volia comprar la Morera. Es van quedar la fàbrica del Guix al fabricant Morros, quan el negoci dels plàstics va anar de baixa. Moltes joies venen de fora ja fetes i ells han de muntar-les, a més de fer serveis d'oficina. Es van fer amics de la noblesa espanyola, com la Cayetana Martínez de Irujo o la filla de la duquessa de Alba, així com del matrimoni Bono, situacions que agraden molt a la part del sud d'Espanya. Tot i que el seu gran negoci és més internacional. Han començat a tenir problemes després que s'hagi fet públic que la joia era autèntica per sobre, però per dins no era prou bona.

? I vós, heu treballat a Oerlikon?

? Bé, h havia dues empreses, una de material elèctric i una altra militar, de tipus metal·lúrgic. En moltes plaques a terra encara avui posa Oerlikon. En l'etapa de Brown Boveri hi havia una

guerra a mort amb d'altres com General Electric. Moltes de les fàbriques necessitaven comandes i les elèctriques ens donaven bufetades. Sort que va venir Asea i s'ho va quedar tot. Els clients eren totes les elèctriques a qui nosaltres proveíem.

El perfil

Josep Portabella Pons neix a Manresa el setembre de 1929. El juliol de 1936, quan tenia set anys, tota la família fuig de la ciutat i es refugia a Barcelona, on ja hi havia marxat el seu oncle Josep Maria. "Ens estàvem al carrer Mallorca, des d'on sentíem els bombardejos de l'aviació des del Port de Barcelona cap a la fàbrica Elizalde", que fabricava bombes per a l'exèrcit republicà. El seu pare i el seu oncle van estar tancats a la presó Model de Barcelona. L'oncle també va estar internat al vaixell Uruguai. Eren empresaris considerats de dreta. "Recordo que en el primer bombardeig estàvem al terrat per veure passar el xiulet de les bombes". A Manresa hi va quedar la casa dels Pons, mentre que la dels Portabella estava a Barcelona, a la zona entre els cinemes Comèdia i Coliseum. Explica que a resultes dels problemes de la fàbrica dels Panyos "se'n va anar tot a rodar". Al Portabella Cantarell li van venir molts deutes, abans de tancar. Però, ?vaig pagar a tothom', sempre deia. Ara bé, s'ho va vendre tot, casa inclosa. El Josep s'inicia en els estudis amb el rector de Monistrolet de Rajadell i comença el batxillerat a l'institut Lluís de Peguera de Manresa. Acabada la guerra, prosseguirà el batxillerat als Escolapis del carrer de la Diputació, prop de l'institut Balmes. Vivia al 310 del carrer Mallorca i anava a peu al col·legi. Després va començar enginyeria a l'Escola Industrial de can Batlló, al carrer Urgell.

Enginyer industrial especialitzat en el sector elèctric, professionalment comença a treballar al laboratori de La Electricidad, de Sabadell, que treballava amb llicència suïssa de Oerlikon. Va estar-s'hi uns quants anys fins que el 1977 el van enviar a Madrid, on necessitaven un tècnic i com que el substitut no estava gaire bé van triar-lo a ell. Va estar-hi un any en què setmanalment anava i venia a Barcelona amb el Pont Aeri, fins que el 1978 es va instal·lar definitivament a Moralzarzal, prop de Collado Villalba. Després va venir Brown Boveri & Cie; hi havia una guerra a mort entre les elèctriques General Electric, CMS... perquè les fàbriques necessitaven comandes. Asea ho va comprar tot. El 1988 la fusió d'Oerlikon amb Asea va portar a la creació del grup ABB (Asea Brown Boveri), que patrocina els partits de l'equip de bàsquet del Bilbao, on es va quedar la fàbrica principal. Eren proveïdors de les elèctriques Fecsa, Iberdrola, Iberduero, Hidroeléctrica Española, Fenosa. Està casat amb una barcelonina, molt relacionada amb Figueres i un dels seus fills, Gonçal viu a Manresa. La resta de la família està repartida entre Barcelona i Madrid.